

УКРАЇНА В МИНУЛОМУ

ВИПУСК IV

Київ — Львів
1993

UKRAINA IN ANTIQUIS

VOLUMEN IV

Kioviae-Leopoli
MCMXCIII

УКРАЇНА В МИНУЛОМУ

ВИПУСК 4

Київ-Львів
1993

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ЛЬВІВСЬКЕ ВІДЛЕННЯ

Редакційна колегія:

*Ярослав ДАШКЕВИЧ, Мирон КАПРАЛЬ, Ігор СКОЧИЛЯС,
Ярослав ФЕДУРУК*

Матеріал статей викладено в авторській редакції

Наші меценати:

Банк "Верховина" (Львів)
ВО "Львівський автобусний завод"
Кіностудія "Галичина-фільм"

© В.Крюков, В.Александрович,
С.Кравцов та ін., 1993

ISBN 5-7702-0622-5

З М І С Т

СТАТТІ

<i>Віктор Крюков.</i> Чи знали арабські автори IX-X століть про Карпати і карпатських слов'ян?	7
<i>Володимир Александрович.</i> Шляхи розвитку портрету в середньовічному українському малярстві	17
<i>Сергій Кравцов.</i> Містобудівельна історія Бродів та Гійом Левассер де Боглан	31
<i>Тетяна Гошко.</i> Історіографічні проблеми магдебурзького права в Україні	40
<i>Едуард Лозовий.</i> Реквізиція дзвонів в церквах і костельах Східної Галичини в роки I Світової війни	64
<i>Сергій Кіржасв, Василь Ульяновський.</i> Причинок до студій української орієнталістики 1920-1930-х років: незнаний збірник "Україна і Схід"	76

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

<i>Мирон Капраль.</i> Актіві матеріали до біографії Івана Красовського	90
<i>Іван Бутич.</i> Лист Богдана Хмельницького до Яна II Казимира	132
<i>Ярослав Федорук.</i> Лист Богдана Хмельницького до ротмістра Яна Кондрацького	136
<i>Степан Злуко.</i> Лист М.П.Драгоманова до редакції "Соціаліста"	139
<i>Ігор Чорновіл.</i> Неспублікована частина мемуарів Олександра Барвінського	149
<i>Ярослав Дашкевич.</i> Довкола "Історичного атласу України"	163

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

<i>Тетяна Гошко.</i> Urzędnicy województwa Bełzkiego i ziemi Chełmskiej XVI-XVIII wieku / Opr. Henryk Gmiterek, Ryszard Szczygieł. — Kórnik, 1992. — 284 s.	212
<i>Олег Голько.</i> Історія і карти	215
<i>Ярослав Грицак.</i> Международная комиссия по расследованию голода на Украине 1932-1933 годов. Итоговый отчет, 1990 год. — Киев, 1992. — 191 с.	218
Summaries	222
Contents	226

ЛИСТ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ДО РОТМІСТРА ЯНА
КОНДРАЦЬКОГО

Цей документ зберігається у відділі рукописів бібліотеки Ягайлонського університету у Кракові.

Зміст листа має свою особливість. Він з'явився у той час, коли між урядом Речі Посполитої і Військом Запорозьким вирішувалося питання юридичного оформлення статусу українських земель згідно з Білоцерківським або Зборівським договорами. Фактичне утвердження козацької адміністрації на території, визначеній під Зборовом у 1649 р., відбулося після битви під Батогом, коли кварцяне військо змушене було відступати за лінію. Однак юридичне визнання такого становища не закріпилося ні привілеями короля, ні постановами сейму. З пропозиціями, щоб відновити статті Зборівського договору, до Варшави прибуло козацьке посольство, котре з'явилося наприкінці засідання сейму в середині серпня 1652 р. Але жодного рішення на задоволення козацьких потреб не було прийнято.

Сейм вирішив відправити до Чигириня своїх послів — Миколая Зацівліховського та Зигмунда Чорного. Вони, попри інше, мали умовитися про термін укладання комісії для врегулювання відносин між Військом Запорозьким і Річчю Посполитою. Богдан Хмельницький відреагував на цю пропозицію дуже насторожено, знову наполягаючи на Зборівських пунктах, але мусив погодитися на комісію, визначену на 1 січня 1653 р. Незалежно від цього, не передбачалося якихось можливостей врегулювати конфлікт трактатами. З поданого листа видно, що 26 грудня 1652 р. за григоріанським календарем у козаків не було "...жодної відомості..., на якому місці і в котрий час має бути комісія...". Тоді ж польські хоругви, зокрема Яна Кондрацького, зближалися до Дністра. "...а спочатку мала би комісія початися, ніж за лінію заходити". Про це ж Хмельницький просив гетьмана польного коронного, восводу подільського Станіслава Потоцького, "...щоб не наказував військові з хоругвами до лінії наблизитися..."

Про яку лінію згадував козацький гетьман у цьому листі? Очевидно, що зборівську, бо вона охоплювала південно-західну межу Брацлавського восводства в районі Могильова-Подільського, Ямполя і Рашикова неподалік від Дністра. Тут цікавим видається те, що Хмельницький, добиваючись Зборівських статей, не мав юридичного

права вимагати їх дотримання поляками перед скликанням комісії. Ця комісія була для нього лише формальністю, необхідною для підтвердження того статусу, який отримало Військо Запорозьке після Батога. Насправді ж козаки міцно трималися у трьох воеводствах і силою зброї були готові боронити своє становище: "Минулого року з того почалося велике розлиття крові, — читаємо, — що в. м-ті м. панове, мене не слухаючи, велику кривду людям робили. [...] Зваж тоді, в. мій м. пан, бути терпеливим, поки та комісія не почнеться".

Віднайдений лист також доповнює додаток № 2 збірника "Документи Богдана Хмельницького" — список документів Богдана Хмельницького, згадуваних у джерелах і літературі; але не виявлених. "Про що і до самого й.м.п. восводи подільського, гетьмана польного [Станіслава Потоцького] ми писали, — зустрічаємо в листі, — щоб не наказував військові з хоругвами до днії наблизитися, а тим часом відомість від й.к.м-ті, пана мого милостивого, прийде". Цей лист гетьмана до С.Потоцького, мабуть, слід відносити на грудень 1652 р.

Тепер про автентичність. Цей документ являє собою один листок старого паперу. Підпис не засвідчений печаткою. Весь текст писаний однією рукою. Слід зауважити, що, як правило, листи писалися писарем від імені гетьмана, котрий лише підписувався. Палеографічний аналіз, котрий був проведений у Центральному Державному історичному архіві України у Львові у порівнянні з наявними у фондах архіву оригіналами Б.Хмельницького, привів до висновку, що поданий лист, з Кракова не є автографом гетьмана. Однак за змістом ця копія звичайна, проста і добре вписується у загальний контекст історичних подій. Крім цього, автор повинен був знати про лист від ротмістра Кондрацького до брацлавського полковника, а також про лист Богдана Хмельницького до восводи подільського Станіслава Потоцького. Це дає підстави вважати, що зміст нижчеподаного листа автентичний.

У публікації збережено правопис копії.

ДОКУМЕНТ

Msci panie Kondracki, moy m. panie u przy[acie]llu.

Widziałem list pisany od w. mego m. pana do pana pułkownika braclawskiego, w którym w. moy m. pan pisac raczysz, że za wołą y

roskazaniem j.m.pana woiewody podolskiego, hetmana polnego koronnego, ku Dniestrowi z chorągwiemi na stanowiska isc. Gdzie ia bym rad, zeby y dawno kozdy swego się cieszył przy pokoiu świętym zostaiąc, ale ieszcze (lubo to w. moy m. pan piszesz) zadney wiadomosci nie mamy, na którym mieyscu y w ktory czas ma byc commissia, a wprzod by miała się commissia zacząć, nizeli za linią zachodzic. Przesłego roku z tegoz się stało wielkie krwi rozlanie, ze w. mci m. panowie mnie nie sluchaiąc wielką krzywde ludziom czynili. A lepiej by się iednostainie prosic Pana Boga o pokoi, nizeli o czym inszym myslic. Racz tedy w. moy m. pan byc cierpliwym poki się ta komissia zacnie. O czym y do samego j.m.p. woiewody podolskiego, hetmana polnego, pisalismy, aby nie kazał woisku z chorągwiemi ku liniey zblicac się, a tym czasem wiadomosc od j.k.msci, pana mego miłoscitégo, przydzie. Przytym powolne usługi moje w łaskę w. mego m. pana pilnie zalecam. Z Czechryna 26 Decembr[is] 1652.

W.w. mego m. pana cale zycliwy przyiaciel y sluga Bohdan Chmielnicki, hetman woiska j.k.msci Zaporowskiego, m[anu] p[ropria].

Краків. Бібліотека Ягайлонського університету, відділ рукописів. — Од.зб.3755. — Арк.37.